

Dankwoord

Net als bij de voorloper van dit boek – *Bewogen Kustlandschap, duinen en polders van Noord-Kennemerland (1995)* – zijn in de teksten en beelden van dit boek de ideeën, gedachten, publicaties, websites en verzamelingen van velen benut.

Ik ben allereerst schatplichtig aan Chris van Deursen en Henk Wijkhuizen voor hun documentatie en hun verzameling citaten over Nationaal Park Zuid-Kennemerland.

Door de digitale ontsluiting van archieven kwam een overvloed aan kaarten en foto's beschikbaar. Ik dank alle fotografen, die in goed vertrouwen en vaak tegen bescheiden beloning honderden foto's ter beschikking stelden (zie ook de beeldverantwoording). Robert Poutsma maakte een jaar lang vanaf zeven duintoppen 360° panoramafoto's, die ook groot op www.duinenenmensen.nl staan. In allerlei hoeken en gaten bleken foto's en kaarten te liggen. Menige computer bevatte plaatjes van jachtpartijen, oorlogshandelingen en ingrepen in het duin. Het PWN bleek een koelkast in huis te hebben met bijna 5.000 oude negatieven die op digitalisering wachtten, waarvan enkele fraaie zijn opgenomen.

Het liefst heb je vijf jaar de tijd voor zo'n boek, in plaats van een jaar. Er bestaat een duizelingwekkende hoeveelheid titels over Kennemerland. De zoektocht naar de meest interessante verhalen, krachtigste beelden en aardigste inzichten moest ik vaak afbreken als zich net weer een wenkend perspectief had geopend. Aan elke mooie reis komt te snel een einde.

Het woord deadline betekent helaas: eindstreep.

Van de vele meedenkers met waardevolle informatie noem ik, naast mijn onmisbare medeauteurs, bij het PWN: Menno van den Bos, Dirk Glorie, Tycho Hoogstrate, Luc Knijnsberg, Marieke Kuipers, Hidde Posthuma, Coen van Oosterom en Hans Windmüller (kaarten deelgebieden, samen met Fred van den Bosch). Zowel praktisch, punctueel als hulpvaardig waren Sonja van Borkum, Jolanda ten Cate, Hetty Michiels, Dave Nanne, Leon Terlouw, Jos Rotteveel, Nico Spaarkogel en Jan Zijlstra.

Op managementniveau dank ik Bert Spier en Piet Veel, die in goede dialoog budget en koers mede bepaalden.

Voor inhoudelijke suggesties, commentaar of andere steun van buiten het PWN ben ik ook veel dank verschuldigd aan:

Friedjof van den Bergh, Niko Buiten, Bert Buizer, Ron Dam, John Heideman, Roland den Hollander, Ruud Luntz, Jan Morren, Hans Nauta, André Numan, Martijn Oud, Ruud Pols, Cees Roobeek en Cees de Vries.

Ook kreeg ik handreikingen, medewerking of goede suggesties van Gert Baeyens, Peter Boer, Marijke Breugem, Antoinette Clay, Marga Coesel, Norbert Daemen, Jaco Diemeer, Arie van Dongen, Marina Fijten, Sonja Gerritsen, Theo van Gijlswijk, Cor ten Haaf, Guus Hartendorf, Wil Heemskerk, René van Hees, Kok van Herk, Niek Kaan, Peter Keesman, Arjen Kikkert, Casper Kraima, Peter Levi, Eddy van der Maarel, Dirck Nab, Tello Neckheim, Renée Normann, Jeroen de Rond, Adriaan Schellevis, Bart Slot, Tom van Spanje, Johan Stuart, Henk Tol, Joost Veer, Jowien van der Vegte, Linde Veldhoen, Ruud Vlek, Celine Zonneveld en Peter Zonneveld. Oscar van den Brink zorgde er voor dat de website binnen het fraaie stramien van vormgever Hans Lodewijkx in de lucht kwam.

Voor het welslagen van dit boek was de inzet van Marloes Pouw (ondersteuning redactie en uitgeverij) en Machiel van Wijngaarden (web- en beeldredactie, figuren) van groot belang. Zij wisten, telkens als het te druk was, enige stoom van de ketel te halen. NatuurMedia-bestuursleden Tim Pelsma en Daan Wijsman hielpen diverse deuren te openen en de nodige hobbels te slechten. Anneke Brouwer en Nico van der Wel krijgen de mooiste plaats in dit dankwoord voor hun heldere weerwoord, nimmer aflatend tekstavies, enthousiasmering en ruggeleuning.

Rolf Roos

September 2009

Voorwoord

Met dit boek in de hand opent zich voor u het prachtige duinlandschap van Kennemerland.

Een uniek en divers gebied met een zeer rijke natuur in onze directe leefomgeving.

Het duin is ook het balkon van de Randstad en 'achterduin' van duizenden stedelingen.

Dit boek gaat dan ook over duinen en over mensen. Over hoe wij het landschap waarderen, gebruiken en beheren. Over de rijke historie, de vele pogingen om het duin te benutten en hoe de natuur zich wist en weet te handhaven.

Dat dit mooie gebied nog in deze goede staat is is niet vanzelfsprekend.

Een belangrijke bescherming bood sinds meer dan een eeuw de bestemming voor drinkwater-voorziening; dit voorkwam het volbouwen zoals bijvoorbeeld bij onze zuiderburen is gebeurd.

Verder waren de inspanningen van grote natuurbeschermers als Jac.P. Thijssen en Jan Strijbosch en anderen heel belangrijk. Na de oorlog werd dit door overheden en de verschillende beheerders overgenomen, en hebben de Stichting Duinbehoud en vele duinkenners uit de streek hen daarbij scherp gehouden. De boswachter maakte een gedaanteverwisseling door van jagende strenge veldwachter tot een computervaardige gastheer met vaak grote kennis van de natuur. En waar vroeger recreanten werden toegelaten mits ze zich gedroegen proberen de beheerders nu de bezoekers bij het gebied te betrekken.

Beheren is kiezen, per gebied of zelfs deelgebiedje: tussen ingrijpen of niet ingrijpen in de natuur; tussen natuur en recreatie. En dan: welke recreatie waar wel of welke waar niet? Of zelfs helemaal niet? Goed idee, begrazing; maar welke grote grazer nemen we? En doen we het overal?

Gelukkig doet niet iedere beheerder hetzelfde en blijft er ook daardoor diversiteit. De in dit boek beschreven terreinen vertonen een grote variatie aan gebruiksvormen. In sommige terreinen mag alles tot en met loslopende honden en aan de andere kant zijn er reservaten die alleen onder begeleiding toegankelijk zijn.

De twijfel van de beheerder is steeds: doe ik het goede? Terugkijkend over de 75 jaar dat PWN nu natuurbeheerder is, zie je steeds verschuivingen in de opvattingen over hoe duinen beheerd moeten worden. Van natuurbescherming via natuurbehoud naar natuurontwikkeling. Van niet beheren via patroonbeheer naar procesbeheer. Van woeste grond via landbouw naar bosbouw naar belevingswaarde. We kunnen er zeker van zijn dat degenen die over 25 jaar terugkijken sommige dingen waar wij ons nu druk over maken met een meewarige glimlach zullen beschouwen. En waar zullen zij zich dan mee bezighouden? Elke tijd heeft nieuwe uitdagingen, nieuwe vergissingen maar ook nieuwe oplossingen.

Wat blijft is het duin met zijn geschiedenis. Het is belangrijk dat het zijn schoonheid en diversiteit behoudt voor toekomstige generaties. Daarom is voor ons een blijvende plaats van het duinlandschap in de hoofden en harten van mensen die er nabij wonen en ervan genieten erg belangrijk. Ik ben er van overtuigd dat het boek dat u nu in uw handen heeft daaraan een grote bijdrage levert.

Piet Veel

Hoofd Natuur en Recreatie

PWN Waterleidingbedrijf Noord-Holland